

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE**

TEZĂ DE DOCTORAT

**"ANALIZA RETROSPECTIVĂ ȘI PROSPECTIVĂ A COMERȚULUI
EXTERIOR ROMÂNESC"**

MATEESCU ANTONICĂ

REZUMAT

Teza de doctorat cu titlul de mai sus este o lucrare complexă, care prezintă evoluția comerțului exterior românesc din cele mai vechi timpuri și până în prezent, precum și perspectivele acestuia în condițiile integrării României în Uniunea Europeană. Ea este structurată în 5 capitole.

Lucrarea de doctorat prezintă în primul capitol evoluția comerțului exterior românesc din antichitate și până la Marea Unire din 1918 și subliniază progresele realizate în dezvoltarea schimburilor comerciale și mărfurilor, care se importau și se exportau în această importantă perioadă a istoriei noastre naționale.

În cadrul acestui capitol am arătat că din cele mai vechi timpuri Marea Neagră și Dunărea, au jucat un rol important în dezvoltarea schimburilor comerciale dintre geto-daci și populațiile antice, făcând legătura cu Asia Mică, Sudul Europei și Nordul Africii, dar și cu centrul și nordul Europei. Până în sec. I îHr schimburile de produse ale populației autohtone au fost orientate în principal către lumea greacă, iar ulterior către lumea romană.

Cucerirea Daciei de către romani a avut ca urmare creșterea rapidă a comerțului exterior, în primul rând prin vasta rețea de drumuri realizată de aceștia dar și a numărului mare de orașe, a agriculturii, meșteșugurilor de tot felul, cu deosebire a celor ce utilizau materia primă indigenă.

În această perioadă exportul era format din: produse agricole, dar și din blănuri, sare, lemn, cupru, animale, ceară, marmură, iar importul era constituit din arme, obiecte de lux, stofe și mătăsuri fine, vinuri dulci, uleiuri cumpărate de oamenii bogați, de militari sau de alte categorii sociale favorizate.

Comerțul exterior a continuat și după retragerea aureliană din Dacia romană, dar între secolele IV-X el se reduce semnificativ, ca urmare a popoarelor migratoare ce traversau teritoriile românești. În ultimele secole ale migrației, X-XII, legăturile comerciale cu ținuturile sud-dunărene se largesc așa cum arată descoperirile arheologice din Dobrogea.

După **constituirea statelor independente românești**, Țara Românească, Moldova și Transilvania, comerțul exterior a intrat într-o nouă etapă, actele și faptele de comerț fiind acum reglementate de autoritatea politică.

De la mijlocul secolului al XVI-lea, turcii au impus treptat Țării Românești și Moldovei un regim preferențial de vânzare a produselor necesare Porții, apoi și interdicția exportului lor în alte țări. Prin subordonarea lor economică intereselor Porții, cele două țări Românești **au devenit surse importante de aprovizionare a Imperiului Otoman** exportând la sud de Dunăre mari cantități de oi, vite, sare, unt, miere, cereale, făină, seu, cherestea etc.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea comerțul extern românesc cunoaște un proces de scădere ca urmare a regimului economic otoman impus Țărilor Române. Produsele agroalimentare (grâu, orz, ovăz, sare, unt, pastramă de oaie, miere) și animaliere (cai, boi, vaci, piei de vită), dar și materialele lemnoase, cherestea, mai cu seamă, contribuiau la aprovizionarea populației Istanbulului.

Din Imperiul Otoman se importau, în schimb, prin intermediul negustorilor turco-levantini, produse confecționate din stofe orientale, obiecte de podoabă, condimente (cafea, mirodenii etc.)

Totodată am subliniat că anul 1829 a fost unul de referință în evoluția economiei Moldovei și Țării Românești, în general, a comerțului exterior, în special, deoarece prin tratatul de pace de la Adrianopol **a fost înlăturat monopolul turcesc** asupra comerțului exterior al Țărilor Române și liberalizat transportul pe Dunăre și Marea Neagră. Din acest an comerțul românesc va fi racordat la comerțul mondial într-o măsură considerabilă.

Asemenea schimbări de esență au avut drept urmare pe lângă creșterea rapidă a volumului de produse și a valorii acestora la import și export, și modificarea structurii acestora, produsele vegetale, în primul rând grâul, devenind principalul articol de export pentru ambele țări românești.

Procesul de dezvoltare a comerțului extern, a cunoscut o creștere spectaculoasă, accentuată după Războiul Crimeii și **constituirea statului național**.

La **export** predominau cerealele și vitele. Între mărfurile exportate, jucau un rol important lâna, seul, pieile, cherestea, vinurile, etc. După 1859 a crescut volumul produselor exportate, și s-au adăugat unele produse noi: rapița, păcura, gogoșile și "sămânța" de mătase; a predominat însă în continuare exportul de cereale (circa 70 % din întreg exportul).

După constituirea statului modern, țara în care se exporta cel mai mult era Imperiul Otoman, urmând apoi Austria, Marea Britanie, Franța, Rusia etc.

Importul a crescut și el, dar constant a rămas inferior exportului. În perioada constituirii statului modern, cele mai multe mărfuri importate se aduceau din Austria, Marea Britanie, Imperiul Otoman și Franța.

În **perioada de la independență la Marea Unire** se poate constata: o creștere atât a exportului cât și a importului dar cu unele fluctuații, mai ales la export, determinate în special de crizele economice, sau de secetă. Această creștere a fost de aproape două ori, de la 1900 la 1913.

În **timpul primului război mondial**, comerțul exterior al României cunoaște două etape distincte. Astfel în prima etapă, în **anii de neutralitate**, ponderea la export au deținut-o tot cerealele și derivatele lor, dar a crescut foarte repede și exportul la petrol; **la import**, structura a rămas în mare parte aceeași, prevalând produsele prelucrate pentru consum individual dar au crescut importurile de produse militare; au avut loc modificări importante în orientarea geografică a comerțului exterior.

A doua etapă **după intrarea României în război**: activitățile de comerț exterior au încetat aproape complet; de pe teritoriul României în perioada ocupației germane și austro-ungare au plecat spre Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria mari cantități de produse

În capitolul al II-lea al tezei de doctorat am analizat "Evoluția comerțului exterior al României între anii 1918-1944" unde am arătat că schimbările produse în structurile economice ale României în **perioada interbelică**, precum și politica comercială dusă de guvernele care au condus țara noastră în această etapă au determinat profunde mutații în activitatea comerțului exterior, cu deosebire în evoluția volumului valoric și fizic, în structura exportului și importului, în orientarea geografică a acestora.

Analizând datele statistice am constatat că volumul valoric și fizic al comerțului exterior românesc a avut în **perioada dintre cele două războaie mondiale** o evoluție oscilatorie, cu creșteri și scăderi importante de la o etapă la alta. Astfel, după Marea Unire din 1918 **comerțul exterior** a cunoscut o perioadă de creștere, rapidă și continuă, până în 1926, când a înregistrat nivelul maxim al volumului valoric din întreaga perioadă interbelică, după care a înregistrat o scădere continuă până în 1933, pentru ca între anii 1934-1937 să se realizeze o nouă creștere a acestuia.

Totodată, **exportul și importul României**, au înregistrat frecvente oscilații de creșteri și scăderi importante, ca urmare a consecințelor crizelor economice din 1929-1933 și 1936-1937.

În ceea ce privește **balanța comercială** a României în perioada interbelică, datele statistice demonstrează că aceasta a fost excedentară, cu excepția anilor 1919-1921, 1925, 1928-1929.

În perioada interbelică **principalele produse exportate** de România, au fost în primul rând cerealele și leguminoasele, lemnul și produsele petroliere, dar și animalele vii, produsele animaliere, alimentare și nealimentare, legumele, semințele, fructele, precum și alte produse.

Majoritatea produselor exportate de țara noastră, 90-95% erau produse de bază, neprelucrate, sau cu un grad redus de prelucrare. În **structura importului românesc**, ponderi mari au deținut produsele finite, materiile prime și semifabricatele și produsele alimentare.

În ceea ce privește **orientarea geografică a comerțului exterior** în perioada interbelică principalii parteneri de schimb ai României au fost Germania, Cehoslovacia, Austria, Anglia, Franța și alte țări vest europene. Totodată România a avut relații bune cu țările din cadrul Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice.

În timpul celui de-al doilea război mondial, în domeniul comerțului exterior, s-a înregistrat o scădere a activității comerciale, atât la import, cât și la export. Comerțul exterior al României era direcționat în proporție de 87% spre Germania și Italia, iar restul de 13% se realiza cu țările aflate sub influența Germaniei. România a exportat în Germania în condiții dezavantajoase pentru statul român mari cantități de produse, în special materii prime strategice și produse agroalimentare, în condițiile în care cursul mărcii germane era sporit mereu în mod artificial în raport cu leul românesc.

Capitolul al III-lea intitulat **"Comerțul exterior românesc** în perioada 1945-1989 evidențiază în primul rând noile reglementări din domeniul politicii comerciale în care, **s-a instituit monopolul de stat asupra comerțului exterior și monopolul de stat valutar, fapt ce a determinat noi reglementări de politică comercială.**

Activitatea de comerț exterior era proprietatea statului, sectorul privat era exclus, iar realizarea practică a operațiunilor de comerț exterior se făcea de întreprinderi specializate în astfel de operațiuni expres autorizate în acest scop. Întreprinderile producătoare nu aveau dreptul de a face direct importuri sau exporturi. Totodată, întreprinderilor de comerț exterior li se repartiza un nomenclator precis de produse de export și import fiind exclusă concurența dintre ele. Statul încasa și deținea valuta din export și repartiza unităților economice valuta necesară importului, deținerea acesteia fiind interzisă persoanelor fizice sau juridice.

Principalele instrumente utilizate pentru reglementarea activităților de comerț exterior au fost: planul de comerț exterior și planul valutar ca părți componente ale planului general de dezvoltare economico-socială a țării. Exporturile și importurile erau planificate anual și pe cinci ani, devenind sarcini obligatorii atât pentru întreprinderile specializate în comerțul exterior, cât și pentru producătorii de mărfuri de export, sau pentru beneficiarii mărfurilor din import.

Prin plan se stabilea de asemenea destinația mărfurilor de export, proveniența mărfurilor din import, precum și prețurile acestora. Transformarea în lei a valutei rezultate din export și alocarea valutei necesare pentru import, se realiza la un curs fix, stabilit prin lege, care nu avea o legătură cu puterea reală de cumpărare a monedei naționale.

În această perioadă au avut loc și unele evoluții pozitive: România a aderat la GATT, FMI, BIRD, UNCTAD, și a încheiat înțelegeri cu Comunitățile Europene și EFTA, fapt ce a determinat elaborarea politicilor sale comerciale în conformitate cu acordurile semnate cu acestea.

Totodată am subliniat că **în perioada 1950-1989, volumul valoric total al comerțului exterior** românesc a crescut de 36 ori, exporturile de 42 ori, importurile de 29 ori, în timp ce ritmul mediu anual de creștere/total comerț exterior era de circa 10%.

Balanța comercială a României, până în anul 1980, a fost pe ansamblu deficitară, cu excepția anilor 1956, 1959, 1960, 1965, 1976. Din anul 1981 și până la prăbușirea regimului comunist, balanța comercială a fost excedentară, punctul minim fiind înregistrat în anul 1981, iar punctul maxim în 1988.

Cu toate progresele realizate România s-a situat în anul 1988, potrivit datelor publicate de GATT, pe locul 38 la export cu o pondere de 0,5% din exportul mondial și pe locul 45 la import, cu o pondere de 0,3%, situându-se cu mult în urma unor țări cu potențial economic similar.

În perioada 1950-1989 la **export** au predominat: combustibilii, materiile prime minerale și metalele; mașinile, utilajele și mijloacele de transport; mărfurile industriale de larg consum; materiile prime nealimentare și produsele prelucrate din acestea; mărfurile alimentare și materiile prime pentru producția acestora; produsele chimice, îngrășămintele și cauciucul; materiale de construcții și accesorii.

Din analiza datelor statistice rezultă că exportul României a înregistrat în perioada mai sus menționată, față de perioada anterioară, schimbări importante. Astfel au crescut semnificativ **exporturile de bunuri manufacturate** (de la 7% în 1950 la 60% în 1989), de **mașini, utilaje și mijloace de transport** (de la 4,2% la 29,3%), de **mărfuri industriale de larg consum** (de la 1,3% la 18,1%). Ponderi importante au deținut produsele petroliere, chimice, metalurgice și ale industriei textile. Și-au diminuat considerabil participarea la export produsele animale și alimentare.

În ceea ce privește **exportul de manufacturate** sectorul care deținea ponderea cea mai mare a fost reprezentat de **produsele electromecanice**. Mărfurile care intrau în această categorie erau articolele manufacturate din metal, mașinile și materialele de transport, aparatele și instrumentele științifice, medicale, optice, de măsură și control, aparate pentru înregistrarea și reproducerea sunetului.

După alte date statistice la începutul anilor '80 **cele mai competitive 10 produse industriale românești** exportate în țările avansate erau: mobilă, îngrășăminte, îmbrăcăminte, încălțăminte și articole din piele, produse siderurgice, mașini agricole, manufacturate din minerale, sticlă, porțelan, faianță, elemente chimice și mașini de prelucrare a lemnului, produse din lemn și hârtie.

Structura importului românesc în perioada 1945-1989 a fost dominată de următoarele grupe de produse: combustibili, materii prime minerale, metale; mașini, utilaje și mijloace de transport; materii prime nealimentare și produse prelucrate din acestea; produse chimice, îngrășăminte, cauciuc; mărfuri industriale de larg consum, mărfuri alimentare și materii prime pentru producția acestora; materiale de construcții.

Din analiza datelor statistice se constată că ponderea grupei **combustibili, materii prime minerale, materiale** a crescut de la 23,5% în anul 1950, la peste 56% în anul 1989, semn că industria națională se dezvoltase și avea mare nevoie de mai multe materii prime. A doua grupă cu pondere mare, **mașini, utilaje și mijloace de transport** a avut o evoluție diferită, adică a crescut constant în perioada 1950-1970, când a ajuns la 40,3%, după care a scăzut la 25,5% în anul 1989.

Repartizarea geografică a comerțului exterior a avut în perioada analizată următoarea structură:

- între anii 1950-1960 cea mai mare parte a schimburilor comerciale ale României, peste 83%, se realiza cu țările socialiste;
- între 1961-1970, ponderea comerțului exterior cu țările socialiste a scăzut la 56,0%, paralel cu sporirea ponderii țărilor nesocialiste, la 44%;
- între anii 1971-1980, ponderea țărilor nesocialiste a depășit pe cea a țărilor socialiste, ajungând la 59,0%, restul de 41,0% revenind țărilor socialiste;
- între anii 1981-1989, ponderea comerțului cu țările socialiste a crescut din nou, ajungând la 61,9%.

În capitolul al IV-lea "Evoluția comerțului exterior românesc în perioada de tranziție spre economia de piață" am arătat că procesul de reformă economică declanșat în țara noastră, după 1989 a determinat și adoptarea de noi reglementări de politică comercială, caracteristice **perioadei de tranziție la economia de piață** și, renunțarea la vechile instrumente specifice sistemului economic central planificat. În această direcție s-a realizat desființarea monopolului de stat asupra comerțului exterior și a monopolului de stat valutar.

Toate firmele, indiferent de natura capitalului, de stat sau privat, sau de forma de organizare au obținut dreptul de a efectua operațiuni de comerț exterior, cu singura condiție să aibă prevăzute astfel de activități în statutul lor de funcționare. S-a creat, astfel, posibilitatea unei legături directe între firmele românești, producătoare, sau pur comerciale și, firmele străine, cu toate consecințele favorabile ce decurg din acestea.

Instrumentele utilizate în sistemul centralizat au fost înlocuite cu instrumente de politică comercială ale economiei de piață, permițându-le firmelor să realizeze exporturi sau importuri pe baza unor considerente comerciale: preț, calitate, termen de livrare, etc.

Astfel, a fost introdus un tarif vamal efectiv la import, au fost puse în aplicare politici netarifare, de promovare și stimulare a exporturilor. Totodată firmele dispun liber de valuta rezultată din export și au acces liber la valuta necesară pentru importuri, iar cursul de schimb al monedei naționale se formează liber pe piață, în funcție de cerere și ofertă.

Întreaga politică comercială a României, precum și instrumentele utilizate de acestea sunt în concordanță cu principiile și regulile comerțului internațional statuate de GATT - OMC la care țara noastră este parte contractantă.

În perioada de tranziție spre economia de piață volumul comerțului exterior al exportului, importului și soldul balanței comerciale, au înregistrat profunde schimbări față de etapa regimului comunist.

Datele statistice arată că începând din anul 1990 **comerțul exterior românesc a cunoscut un puternic declin**, reprezentând în 1991 sub 50% din nivelul anului 1989. Prăbușirea comerțului nostru exterior a continuat și în anul 1992, pentru ca în perioada 1993-1994 să se înregistreze o ușoară redresare, iar în anul 1995 să se înregistreze o creștere mai însemnată, depășindu-se nivelul anului 1990.

După anul 1995, volumul comerțului exterior românesc a continuat să crească an de an, ajungând ca în 2003, să fie de peste trei ori mai mare față de 1994. Aceeași tendință se constată în evoluția exportului și importului, în perioada de tranziție spre economia de piață.

O realizare pozitivă în comerțul exterior românesc după evenimentele din 1989 este dată de **ponderea sectorului privat** care a continuat să crească până în anul 2003, atât la export cât și la import.

În perioada de tranziție spre economia de piață ponderi mari la **export** au avut următoarele grupe de mărfuri: materiale textile și articole din acestea; metale comune și articole din acestea; mașini, aparate și echipamente electrice, aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile; produse minerale; mijloace și materiale de transport; produse chimice; încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare.

În prezent exportul este reprezentat în principal din produse primare, sau cu un grad scăzut de prelucrare, care nu ne oferă avantaje competitive importante pe piețele pe care activă,.

În perioada analizată studiind structura **importurilor** pe grupe de produse conform NC, se evidențiază următoarele:

- grupa **produse minerale**, deținea la începutul perioadei analizate cea mai mare valoare și pondere valorică din totalul importurilor, pentru ca în anul 2003 valoarea acesteia să se reducă de 1,4 ori;
- cea mai mare creștere a volumului importului se înregistrează la grupa **materiale textile și articole din acestea**, de aproximativ 12 ori.

- grupa **produse chimice** și-a sporit atât valoarea cât și ponderea, deținând aproximativ 8% din totalul importurilor;
- grupele **materiale plastice, cauciuc, și piei crude tăbăcite, blănuri** și-au sporit valoarea de peste 9 ori, iar ponderea valorică de peste 4 ori, dar aceasta era în 2003 sub 10%.

După 1989 din punct de vedere al **structurii geografice**, Europa a deținut ponderea cea mai mare în comerțul exterior românesc, urmată de ASIA, America, Africa și Oceania.

Principalele **concluzii** desprinse din analiza datelor statistice cu privire la **structura geografică** a exportului și importului românesc sunt următoarele:

- în perioada de tranziție spre economia de piață, principala piață de desfacere a produselor românești a reprezentat-o Uniunea Europeană, care a deținut în ansamblu 53,49% din totalul exporturilor și 48,3% din totalul importurilor;
- Germania a deținut primul loc în exportul și importul României, până în 1997, după care Italia a devenit principala țară cu care România realiza schimburi comerciale;
- România nu și-a menținut piețele de desfacere în fostele state ale CAER;
- s-au pierdut unele din marile piețe externe ale țării și anume China, Federația Rusă și SUA;

În prezent schimburile comerciale ale României sunt orientate în proporție de 70% spre țările dezvoltate, iar restul de 30% spre țările în curs de dezvoltare și țările de tranziție.

În capitolul al V-lea am analizat perspectivele comerțului exterior în condițiile integrării României în Uniunea Europeană. Un loc important l-am acordat metodelor de analiză statistică a comerțului exterior românesc și prognozei pentru perioada anilor 2004-2007.

În cazul tezei am subliniat că **în perspectiva integrării României în Uniunea Europeană**, țara noastră are în vedere realizarea următoarelor acțiuni:

- promovarea tratamentului egal al consumatorului în raport cu producătorul și elaborarea unor programe de natură să asigure creșterea ponderii produselor finite cu grad ridicat de prelucrare în cadrul exporturilor românești prin sprijinirea actualului regim liberalizat de export;
- încadrarea în prevederile OMC în ceea ce privește structura și nivelul subvențiilor și sprijinul intern la exportul de produse agricole;
- sprijinirea concertată la nivelul Guvernului a accesului pe piețe externe și a stimulării competitivității produselor, companiilor și a unor sectoare ale economiei românești, folosind mai eficient potențialul oferit de ambasadele și consulatele României;

- utilizarea unor instrumente moderne de promovare a exporturilor în conformitate cu practicile internaționale - susținerea prin resurse publice a participării la târguri, expoziții și misiuni economice internaționale;
- asigurarea resurselor financiare necesare promovării și susținerii exporturilor românești, în special a instalațiilor și obiectivelor complexe;
- simplificarea documentației și reducerea taxelor de îndeplinire a formalităților vamale;
- reducerea birocrăției și a politicilor fiscale, ca instrumente de stimulare a exporturilor;
- adaptarea graduală la instrumentele de politică comercială a Uniunii Europene;
- îmbunătățirea structurii exporturilor prin creșterea ponderii produselor cu valoare adăugată ridicată;
- creșterea competitivității produselor românești prin dezvoltarea infrastructurii, îmbunătățirii calității produselor etc.;
- continuarea demersurilor pentru armonizarea angajamentelor României la nivel multilateral cu cele asumate de UE;
- inventarierea cadrului juridic al relațiilor comerciale pe care UE le are cu țările terțe și efectuarea adaptărilor necesare în legislația românească pentru a asigura concordanța cu acquis-ul comunitar până la momentul aderării;
- accelerarea ritmului de preluare a legislației UE în domenii, precum credite la export, produse cu dublă utilizare, instrumente de apărare comercială etc.;
- susținerea mediului de afaceri pentru asimilarea unui comportament adecvat și în concordanță cu regulile concurențiale existente în UE;
- o piață unică, respectiv libera circulație a produselor, a capitalului și a forței de muncă;

În final lucrarea mai cuprinde Bibliografie și Anexe.